

mert koczka alakjánál fogva nem hasonló semmi alakhoz a melyben a fát az erdőipar terén feldolgozni szokták.

A méter hasáb a bécsi köblábnak kerekszámában csak $\frac{3}{10}$ részét tévén, azon előnnyel is birand hogy a faeladásnál annak töredékeit mindég el lehet hanyagolni, mihez a frank pénznek netaláni behozatala folytán még az is járulna hogy egy hasáb épületfa árát, 0,4 mostani krajezárt érő egész centimes-kben fog lehetni megállapítani s így egyáltaljában tört számokkal nem kellend számítani.

Nem tudom sikerült e magamat kellőleg megértetni s a méterhasáb előnyeit úgy előtüntetni, hogy a t. közgyűlés körültekintő német szaktársaink baján okulva, indittatva érezze magát határozatilag kimondani, hogy erdészeti szempontból a köbméter mint köbegység egyedül nem elégséges hanem, hogy még egy második kisebb köbegységre is okvetlenül szükségünk, van s ez nem lehet más mint a méterhasáb, a köbméternek $\frac{1}{1000}$ -ad része. Ha a t. közgyűlés ez indítványomat határozattá tenni hajlandó lenne, akkor bátor volnék azt még avval megtoldani hogy küldetnék ki egy bizottság azon czélból, hogy az említett határozat értelmében a közgazdasági ministeriumhoz intézendő feliratot szerkesszen melyben ez felkérressék, hogy a francia mértékrendszer behozatala iránt készitendő törvényjavaslatában a köbméteren kívül a méterhasábot mint kisebb köbegységet is felvegye.

Fanemeink elnenevezéséről

(Az erdészeti műszótárhoz)

Illés Nándortól.

Fanemeink elnevezésénél az öreg Diószegit és Fazekast szoktuk követni, kiknek 1807 Debreczenben megjelent munkája „Magyar fűvész könyv“ valódi áldás ránk nézve e tekintetben.

Valóban e két férfi működését példa képiül állithatni föl, kik a dulce otiumot oly hasznos munkára fordították.

Nem szalaszthatom el azonban ez alkalmat, hogy föl ne említsem azt, mily igazságtalanul bánnak el tudósaink ezen férfiak egyikével, midőn nevét egészen ignorálják. Pedig nem lehet tudni, melyiket illeti meg sajtóképen az oroszán rész. Az előszó végén ugyanis ABC rendben Diószegi Sámuel debreczeni prédikátor, és Fazekas Mihály főhadnagy vannak aláírva. A czimlapon egyik sines meg nevezve.

A szóban lévő munkának főérdeme az, hogy kitünő magyarsággal, bár sok esetben nagy merészséggel alakították a növények neveit, s csak az a kár, hogy De Candolle rendszerét nem ismerték.

Linné rendszerének, vagyis a mesterséges rendszernek meg vannak az előnyei, melyek különösen a meghatározásnál, mire nézve a virág mindig a legbiztosabb adatokat szolgáltatja, elvitázhatlanok.

De a ki csak egy kissé foglalkozott a növényekkel, lehetetlen, hogy furesának ne találja azt, miszerint egy osztályba tartoznak pl. az egylakiak seregében a falkások közé: a felhőkbe meredő fenyvek, a harasztneemü ricinus, a földön kúszó momordica, tök, ugorka, gönye (bryonia), és szigormag (sicyos).

Valóban, tekintve fly összezavarását oly annyira különböző növényeknek, szinte örül az ember lelke, ha a természetes rendszerben felkeresi helyeiket, és a coniferák, v. toboztermőek között találja a fenyveket; az euphorbiaceák, kutyatejfélek, között a ricinust; a cucurbitáceák, tökfélék, között a tököt, ugorkát, szigormagot, bryoniát, sat.

A növényeknek csoportosítása természeti tulajdonaik szerint sokkal czélszerűbb világosabb, és a nemeknek ily módon való alakítása számos könnyebbséget okoz; melyeket csak az érez igazán, a kinek dolga van velök folytonosan. Hogy példát az erdőszet köréből vegyek, Linné pinus nemében ott van valamennyi fennő: pinus picea, balsamea, abies, silvestris, pinea, cembra, strobis, cedrus larix sat. pedig piceát, (De Candolle szerint epicea, Tanne) kétfelét ismerünk, még pedig valódi épiceát 21 fajt, hemlok épiceát 6-ot, abiest Link. (Fichte) 12-öt, abból a nemből pedig, melybe a pinus sylvestris tartozik 84-et, larixot pedig 7-et. M.

most tessék ennek a 130 fenyő fajnak nevet adni: vörös, sárga, kék fenyő, utoljára az egész szótár kilesz meritve, s valami szerencsétlen utazó fölfedez egy újat valahol a Hottentották között, azután mit csinálunk?

„Mi közünk nekünk azokhoz az exoticus fákhöz“, mondja a szives olvasó „a mi nálunk honos, annak van vezeték neve is, keresztnéve is, megismerjük, s a többit nevezzék a tudósok latin névvel, ők ugy is megértik egy mást.“

Jól van, nem bánom; tehát maradjunk csak honi fajaink mellett.

Minden erdész tudja azt, hogy az erdei, szurkos, tengerei, havasi sat. fenyők. t. i. azok, melyeknek tüi párjával, vagy ötével vannak egy hüvelyben, és toboz pikkelyeik végükön meg vannak vastagodva sat. nemcsak alaktanilag válnak el a jegenye, lucz, és vörös fenyőtől, hanem természetüket, használatukat illetőleg is. Rendesen együttesen említettnek meg a tan könyvekben, s a németeknek könnyű a dolguk, röviden rámondják: Die Kiefern so und so. Nekünk azonban mindig el kell reczitálni az egész létániát; mert ha csak erdei fenyőről beszélünk, azt is gondolhatja valaki, hogy az a mit mondottunk, nem áll az austriacáról, cembráról, pumilióról, sat.

A ki nem hiszi a mit mondottam, üssön föl bár mely Waldbaut, és meg fog szavaim valóságáról győződni.

De talán nem is szükséges, hogy hosszan védjem nézetemet: az orsz. erdészeti egyesület 1869 közgyűlésén Kassán, több oldalról hallottam e miatt panaszt, s több oldalról azon nézet nyilvánítást, miszerint fanemeink magyaros elnevezésével nincsenek tisztában.

Részint miután magam érzem irás, előadás közben folytonosan e hiányát nyelvünknek, részint hogy a fent említett felszólításoknak eleget tegyek, lépek indítványommal az erdészeti közönség elé. Kijelentem azonban előre, hogy én szakképzett nyelvész nem vagyok, s addig az ajánlottak használatát helyesnek nem tartom, míg egy tekintélyes nyelvész, mint pl. Fogarasi vagy Ballagi, vagy növényész, mint pl. Gönczy vagy Dr. Pólya véleményt nem mondottak fölötte és helyben nem hagyták, vagy valami jobbat nem ajánlottak. Felkérem egyszersmind pályatársaimat, ne sajnálják a dolog fölött gondolkozni, és megjegyzéseiket e lapok szerkesztőségével közleni.

Vegyük először a toboztermőket.

Coniferae. Toboztermők.

I. Család.

Ephedrineae. *Bogyópikk-félék*,

Párkalász bogyópikk *Ephedra distachya*,

Törpe bogyópikk D.F.*) *Ephedra monostachya*,

Sínai vasa. *Gingco biloba* L. = *Salisburia adianthifolia* Sm.

II. Család.

Taxineae. *Tisza-félék*.

Ternyő tiszafa D.F. *Taxus baccata*.

III. Család.

Cupressineae, *Cziprus-félék*.

1. Juniperus. Boróka

Gyalog boróka v. köz boróka *juniperus communis*,

Nehézszaqu boróka vagy büdös boróka *juniperus sabina*,

Virzsíniai boróka *juniperus virginiana*,

Múló levelű boróka D.F. *juniperus phoenicea*,

Havasi boróka *juniperus nana*.

Vörös boróka *juniperus oxicedrus* vörös bogyói után.

2. Thuja. Tűja.

Nyugati tűja DF. *thuja occidentalis*,

Keleti tűja DF. *thuja orientalis*.

3. Cupressus. Cziprus.

Örökzöld cziprus D.F. *cupressus sempervirens*.

Ezen osztályok és nemek maradhatnak a fönnebbi változtatásokkal;**) a 4-ik osztályt azonban, az abietineákat előbb ismertetni fogom. Az osztályozás a következő; minél csak a tobozokra és tűkre fogok szoritkozni:

*) Diószegi és Fazekas.

**) A hol nincs a név után a növényész neve, azon elnevezést én ajánlom. Illés.

seket a lucfenyőtől lúczoknak; a pinusok, miután az ágaknak pereszlenes állása ezen nemnél kiváltképen szembetűnő még az idősebb fákon is, vennék fel a peresznye nevet*); a larixot, mert tői csoportokban jönnek elő mint a bojt, bojtorna k nevezhetnénk; a czédrusnak maradjon meg a neve, mert már meg van honosodva; a hemlock féléket pedig, a tsugákat nevezzük fenyőrne k, fenyecsnek, fenyezének, fenyőcsnek, vagy fenyőczének. Itt a hasonhangzás nem sokat ártana, mert ugy is ritkán fordulnak elő és csak inkább növénytani kertekben, parkokban tenyésztetnek és tudományos munkákban van szó róluk. Vagy maradna meg az idegen hemlock] vagy tsuga név.

Ezt elfogalva lenne:

I. Pinus L. Kiefer, Föhre. Peresznye.

A.) 2 tői egy tokban:

sárga peresznye *pinus sylvestris* L. sárga kérgénélfogva;

barna peresznye *pinus austriaca*) **Tratt**, *nigricans* **Host**. barna kérgénélfogva;

havasi peresznye *pinus pumilio* **Haenke**, mert a havasokon tenyészik;

sári peresznye *pinus uliginosa* **Neum****) mert különösen a nedves, mocsaras talajt szereti;

fogas peresznye, *pinus uncinata* **Ramond**. mert tobozpaizsai fogványúlnak ki;

berze peresznye, *pinus pungens* **Michaux**, hazája Carolina.

korz peresznye *pinus laricio* **Poir**²⁾ hazája Korzika;

tengeri peresznye *p. maritima* **DC.** *pinaster* **Lam**, mert a tenger mellett honos;

*) A peresznye szó helyességét indokolni lehet Peresznye helység nevével. Soprony megyében, berkenyefa nevével sat.

**) E fajt sokan az uncinata válfajának tartják.

1. 2. 3.) E három fajt a növényészek a pinus laricio válfajainak tartják, és nevezik: a korskait, pinus laricio a) poiretiana; az ausztriai; pinus laricio b) austriaca; a krimiai pinus laricio c) pallasiانا.

mondola peresznye *pinus pinca* L. magja ehető ;

kocsányos peresznye *pinus halapensis* Mill. mert a toboz kocsánya még egyszer oly hosszú, mint a toboz maga ;

kocsánytalan peresznye *pinus brutia* Tenore. hasonlít az előbbihez, csak hogy a kocsány meg nem különböztethető ;

krimí peresznye *pinus pallasiana* Lamb, hazáji Krim.³⁾

tíncs peresznye *pinus pyreneica* Lapeyouse tűi 7'' hoszúk, pin pinceau

B.) 5 tü egy tokban :

bérczi peresznye *pinus cembra* L. hazája a havas bércz,

sima peresznye *pinus strobus* L. héja sima. sat.

2 Epicea. DC. Tanne. Foklya.

Fésűs foklya *epicea pectinata*, DC. *pinus picea* L. *pinus abies* Duroi.

nemes foklya *Abies nobilis* Lindl.

nordmann foklya *abies nordmanniana*. Link.

cephalóniai foklya *abies caphalonica*. Loud.

spanyol foklya *abies pinsapo* Boiss.

balzsam foklya *abies balsamea* Mill.

3. Hemlock v. Tsuga. Fenyőr.

kanadai fenyőr *Abies canadensis* Michx.

douglasz fenyőr *abies douglasii*. Lindl. v douglasz tsuga, kanadai tsuga

4. Abies Link. Fichte. Lúcz.

jegenye lúcz *abies excelsa* DC. *pinus abies* L. *p. picea* Duroi

fekete lúcz *abies nigra* Ait. (*abies mariana* Ehr.)

fehér lúcz *abies alba* L.

keleti lúcz *abies orientalis* Poiret.

altáji lúcz *abies obovata* Loud.

5. Cedrus Barr. Ceder. Czédrus.

libanoni czédrus, *cedrus libani* Barr. *pinus cedrus* L. *larix cedrus* DC.

nepali czédrus, *cedrus deodora* Roxb.

6. Larix DC. Lärche. Bojtor,

vörös bojtor *Larix europea* DC. *pinus larix* L. *abies larix* I an.

szibériai bojtor, *larix sibirica* Fisch, *l. archangelica* Laws.

szomorú bojtor *larix pendula* Salisb.

amerikai bojtor *larix microcarpa* Poir. *l. americana* Michx.

zsapani bojtor *larix japonica* Carr.

himalája bojtor *larix Griffithii* Hoock.

eserje bojtor *larix dahurica* Turcz.

A délvideki araukariák, kunninghámiai, agatiszok maradhatnának, részemről nem tartom magamat hivatva neveikkel bibelődni.

A többi fánemek neveinél részemről nem találtam nehézségekre, kivéven a juharokat. Ezekre nézve nem érthetek egyet Diószegi és Faze-kassal kik, jávor szót használnak. A jávor eredete szláv, s ezek az acer pseudo-platanust nevezik jávornak, a platanoidest és campestrét pedig klennek. Nem látom át, miért kellene idegen szót meghonosítanunk, ha nincs szükség rá. Részemről következőt ajánlok:

J u h a r o k.

fekete gyűrű juhar (DF) *acer tataricum* L.

fürtös juhar, *acer pseudoplatanus* L. Bergahorn, mert virágzata fürt;

vörös juhar, (DF) *acer rubrum* L. Rother Ahorn, virága vörös;

jókori juhar, (DF) *acer platanooides* L. Spitzblättriger Ahorn;

mezei juhar, *acer campestre* L. Geldahorn, leginkább mezőkben tenyészik

atorna juhar, (DF) *acer negundo* L. Eichenblättriger Ahorn;

francia juhar, *acer monspessulanum*. hazája francia ország.

pensylvániai juhar *acer pensylvanicum*; sat.

Még egy ellenvetésre kell felelnem. Azt fogják ugyan is ellenvetni sokan: „hogy fogja megérteni majd az a munkás, ha foklyáról, lúczról peresznyéről, bojtorról beszélünk neki.“ Nem kell félni. Az most mindent fenyőnek nevez vagy pedig néhol búrnak, lúcsnak sat. De ha azt mondják neki: „nem búr az atyfi, hanem peresznyesat.“ rámondja: „jó hogy tudom.“ A magyar munkás szeret tanulni, volt alkalmam e tulajdonságát megismerni.